

УДК 378. 370.013

МАКЕДОНСЬКА С. І.,
здобувач кафедри соціальної філософії та управління,
Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя) E-mail: makedon_20@mail.ru

ФІЛОСОФСЬКА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

В статті представлена концептуалізація філософської культури вчителя як фактор сталого соціального розвитку суспільства. З цією метою виявлено інноваційні проблеми освіти сталого розвитку, що спрямовують і модернізують процес інноваційної освіти; досліджено критерії філософської культури вчителя як фактор сталого розвитку; розкрито сутність феномена філософської культури вчителя як фактора сталого соціального розвитку суспільства.

Ключові слова: філософська культура вчителя, сталий розвиток, інноваційні проблеми освіти, концепція сталого розвитку, ноосферна освіта

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Ідея сталого розвитку останнім часом набула широкого резонансу. Термін «сталий розвиток» (безперервно підтримуючий, безперервний розвиток) введений Міжнародною комісією з оточуючого середовища і розвитку (комісія Брундтланд) у доповіді «Наша загальне майбутнє; 1987) для визначення соціального розвитку, що не підриває природні умови існування людського роду і пов'язаний з формуванням нової загальноцивілізаційної системи освіти сталого розвитку. Принцип сталого розвитку отримав підтримку ООН, на 2-ій конференції ООН з оточуючого середовища і розвитку (КОСР-2, Ріо-де-Жанейро, 1992), в якій приймали участь 179 країн, яка перевела принцип сталого розвитку у площину конкретних міжнародних обов'язків і планів і привела до довгострокової стратегії сталого розвитку та інших стратегічних документів, - зазначається у документі «Цілі розвитку Тисячоліття» [с.3] та «Програма дій «Порядок денний на XXI століття». У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року щодо вироблення нових тенденцій освіти сталого розвитку, вироблення креативних підходів вибору системного розв'язання складних питань сталого розвитку в Національній програмі сталого розвитку України [с.11]. Проблематика Саміту охоплювала всі аспекти соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності країн, екологічної та енергетичної безпеки, глобального партнерства для розвитку. Після Саміту перед країнами членами-ООН постали нові завдання адаптації визначених на глобальному рівні цілей та їх моніторингу [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасний час підґрунтя філософської культури вчителя створили такі автори, як В.Андрущенко, О.Базалук, Т.Бутченко, В.Вашкевич, В.Воловик, Л.Губерський, В.Кремень, Л.Кривега, С.Кримський. Вагомий внесок у вітчизняну філософську, педагогічну та культурологічну спадщину філософської культури вчителя в контексті освітньої парадигми внесли Г.Берегова, А.Бойко, Т.Бутченко, Е.Герасимова, Л.Губерський, О.Джура, С.Клепко, А.Кравченко, В.Лутай, В.Покась, І.Утюж, А.Ярошенко. Філософську культуру вчителя у контексті педагогічного дискурсу аналізували такі автори, як: Н. Абаніна, В.Андрущенко, В.Вікторов, В. Воловик, Д.Дзвінчук, І.Зязюн, С.Кримський, С.Куцепал, М.Лепський, М.Лукашевич, М.Михальченко, Н.Мозгова, І.Надольний, В.Огнев'юк, В.Пазенок, О.Повзло, С.Подмазін, В.Скворець. Важливою особливістю стану формування філософської культури вчителя у сучасній Україні є аналіз проблем інформаційної культури в умовах глобалізації, суспільства споживання, постмодернізму у роботах таких авторів, як О.Базалук, В.Бех, Ю.Бех, В.Воронкова, Л.Горбунова, Р.Додонов, С.Мартинюк, М.Михальченко, Б.Новіков, І.Предборська.

Мета статті – концептуалізація філософської культури вчителя як фактор сталого соціального розвитку суспільства.

Задачі дослідження:

- виявити інноваційні проблеми освіти сталого розвитку, що спрямовують і модернізують процес інноваційної освіти;
- дослідити критерії філософської культури вчителя як фактор сталого розвитку;
- з'ясувати концептуалізацію філософської культури вчителя як фактор сталого соціального розвитку;
- розкрити сутність феномена філософської культури вчителя як фактора сталого соціального розвитку суспільства

Обговорення проблеми

Філософська культура вчителя представляє собою сукупність цінностей, які сприяють регуляції людської поведінки і людському розвитку, що відбувається в результаті реалізації людської активності і тому розглядається в органічному взаємозв'язку діяльності учителя і учня. Нами поставлено завдання обґрунтувати філософську культуру вчителя як фактор сталого соціального розвитку суспільства та виявити критерії сталого розвитку суспільства. На нашу думку, філософська культура вчителя повинна бути представлена як кооперативні відносини вчителя і учня, які базуються на використанні ресурсів особистості і передбачають подолання кризових станів, щоб сприяти людському розвитку у напрямі до сталої тенденції [2].

Філософська культура як соціальне і культурне явище *виявлення інноваційно-глобальних проблем освіти сталого розвитку спрямовує і модернізує процес інноваційної освіти*, застосовуючи ті чи інші засоби і видозмінюючи зв'язок філософії і освіти, які характеризуються новими тенденціями, - глобалізацією, інформатизацією, суспільством масового споживання, постмодернізмом та їх різноманітними проявами. В Україні розпочалась робота

зі встановлення цілей освіти для сталого розвитку на 2016-2030 роки, що потребує і формування відповідної філософської культури та сприяє формуванню цінностей сталого розвитку. «Для досягнення Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) на національному рівні Україна здійснюватиме нові програми і проекти, які на практиці забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість. ЦСР служитимуть в якості загальної основи для подальших перетворень в Україні», - саме так зазначив Президент України Петро Порошенко у своєму виступі на Саміті ООН з Порядку денного у галузі розвитку на період після 2015 року, який відбувся в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у документі «Цілі Розвитку Тисячоліття ПРООН в Україні» [ ]. Дискусія навколо сталого розвитку пройшла декілька етапів: 1) 1970 р. – в центрі уваги на першому місці знаходилися проблеми екологічного та демографічного росту; 2) 1980 р. – все більше утверджується розуміння того, що сталий розвиток, пов'язаний з поляризацією багатства і бідності, „постаріння” населення і зумовленого цим державного боргу, який покладається на майбутні покоління; 3) 1990 р. – інтерес до концепції сталого розвитку викликаний збереженням природних екосистем, так як головною загрозою є обмеженість і виснаженість земних ресурсів: ресурсний підхід протиставляється біосферному [3].

У монографії «Сталий розвиток суспільства: Запорізький регіональний досвід» зазначається, що: «В центрі концепції сталого розвитку стоїть людина, оскільки вона сама з її потребами є метою суспільної діяльності і є основним фактором досягнення мети [с.74]. У контексті даного дослідження феномен філософської культури вчителя розглядається з акцентом на формування сталого соціального розвитку, оновлення його ціннісних орієнтацій, у контексті вироблення цих позитивних орієнтацій долаються конфлікти, розвивається співпраця і творчість, реалізуються творчі потенції молодих людей, які є результатом формування навичок, вмінь, компетентностей, направлених на стабільний розвиток як суспільства, так і особистості в умовах глобалізації. Освіта сталого розвитку – це радикальний підхід, в контексті якого концепцію сталого розвитку відрізняє критицизм у відношенні розвитку суспільства під впливом різноманітних факторів. Брундтланд відмічає про майбутню загрозу для всього людства, пов'язану з кумулятивним ростом і концентрацією забруднення оточуючого середовища, голодом, соціальними несправедливостями і демографічним вибухом. У Порядку денному XXI ст. відмічається, що сьогоденне зростаюча несправедливість та прогресуюче розрушення екосистем стоїть у центрі уваги всіх урядів з метою подолання цих несправедливостей та глибоких радикальних структурних змін. Прихильники концепції сталого розвитку звертають увагу на те, що це динамічна концепція.

Загальні (регулятивні) цілі можуть бути поставлені у відповідності з постулатом освіти сталого розвитку чи з постулатом сумісності з екологією, суспільством і економікою, проте конкретний шлях розвитку освіти у відповідності з цими цілями поки не визначений в деталях. Точне формулювання і упровадження концепції освіти сталого розвитку слід розглядати як креативний, відкритий процес, який потребує подальшої операціоналізації і

конкретизації [4].

Згідно визначення, концепція сталого розвитку забезпечує потреби сьогодення покоління і вважає, що майбутні покоління зможуть задовольнити свої потреби. Дане визначення критикується за непослідовність і антропоцентризм, недооцінку проблеми біосферної рівноваги, так як необхідно перенести акценти з кількісних на якісні параметри розвитку, враховуючи взаємозв'язок між людиною, природою і суспільством і освітою. З 1990 р. – інтерес до концепції сталого розвитку викликаний збереженням природних екосистем, так як головною загрозою є обмеженість і виснаженість земних ресурсів: ресурсний підхід протиставляється біосферному. Досягнення екологічної (біосферної) сталості потребує економічного сталого розвитку. Економіка вважається сталою при умовах мінімізації витрачання ресурсів, необхідних для збереження оточуючого стану. Стихійні ринкові сили, будучи дійовим фактором розвитку, одночасно зумовлюють нестійкість в економіці, суспільстві, що є очевидним в системі „людина-природа”, тому суспільство повинно встановлювати екологічні і етичні межі експансії ринкової системи, не допускаючи, щоб вони визначалися самим ринком.

Критерії концепції філософської культури вчителя як фактор сталого соціального розвитку суспільства: 1) довгострокове стале економічне зростання, оптимальний розподіл та відновлення ресурсів; 2) зміна кількості у короткостроковому періоді та перехід до вищого якісного стану – довгострокового забезпечення; 3) забезпечення життєво необхідних потреб; невиснажливе довгопідтримування; використання оптимальних обсягів ресурсів; поліпшення якості життя і зменшення розриву у рівнях життя; боротьба з бідністю та забрудненням довкілля; 4) гуманізація економічних та соціальних процесів; кількісне збільшення та якісне удосконалення продуктивних сил та виробничих відносин (у т.ч. демократизація власності); інвестиції в людський розвиток, що сприяють інтелектуалізації освіти і суспільства; 5) перетворення соціальної сфери з утвердженням нової моделі життя і процес формування особистості як єдиний системний процес; 6) формування нової особистості з домунуючою духовно-моральною орієнтацією, що вимагає формування філософської культури, але і гідних умов життєдіяльності особистості, цілеспрямованої політики держави, об'єднаних зусиль суспільства і всіх інституцій і як підсумок – включення самої особистості в активний процес саморозвитку і самоудосконалення; 7) системна організація всіх системних інститутів і, перш за все, освіти, націлених на духовно-моральне виховання особистості; 8) одним з критеріїв є зверхскладні системи странового і глобального масштабів, які прийнято називати інфрасистемами, до яких слід віднести наступні: транспортну, енергетичну, інформаційно-комп'ютерну, інформаційно-космічну, топливно-трубопровідну, комп'ютерно-фінансову, що потребують їх сталого розвитку у всій їх цілісності [5].

Те, що ці критерії не спрацьовують, свідчить ускладнення техносфери і криза технократичної моделі освіти, що супроводжується різким системним ускладненням екологічних взаємозв'язків людства з Біосферою і планетою Земля як суперорганізмами. В результаті різкого ускладнення цих проблем

відбувається різкий стрибок у складності антропо-соціо-геобіосферних взаємодій, синергетичний ефект яких в поєднанні всіх складових в одне єдине ціле. Виникла невідповідність складності, системності «внутрішнього світу» людини, системної організації її знань в умовах отримання знань в моделі технократичної освіти, які б відповідали складності і системності світу, який людина у значній мірі створила своїм технологічним розвитком ще у ХХ столітті.

Як свідчить аналіз, філософська культура вчителя як фактор освіти сталого соціального розвитку суспільства – це прояв загальної культури інтелектуально-інформаційного розвитку людини і людства, що являє собою комплекс компонентів (цінностей, ідеалів, норм, знань, умінь, навичок тощо). У своїй сукупності вони виражають міру готовності суб'єктів до участі у формуванні суспільства сталого розвитку і сприяють підвищенню якості процесу розгортання сталого розвитку як суспільства, так і особистості та подолання технократичної асиметрії розуму в умовах кризи технократичної освіти. Саме філософська культура, що відповідає викликам глобального розвитку, представляє відносно сталий інструментарій управління існуючими ризиками, базується на співпраці і кооперації, вирішує всі проблеми синергійно, направлена на поліпшення взаємовідносин і передбачає переорієнтацію на подолання причин інтелектуально-інформаційно-енергетичної асиметрії людського розуму [6].

У контексті даного проблемного поля взаємовідносин філософська культура вчителя як фактор освіти сталого розвитку представляється як спосіб безперервної діяльності вчителя, що проявляється у вигляді подолання «глобальної інтелектуальної чорної діри» як асиметрії, що виражає собою зверхність, та проявляється у величині росту темпів антропогенних змін у живій речовині Біосфери над ростом темпів наукових досліджень цих змін. Згідно з В.Казначєєвим, якщо «інтелектуальна чорна діра», тобто асиметрія, що виражає собою запізнення у реакції людського інтелекту щодо «поломок» в екосистемах природи, не буде ліквідована в найближчі 15-25 років, то це може привести до незворотних тяжких наслідків, які не залишать людині, як біологічному виду, будь-яких шансів на виживання. «Глобальна інтелектуальна діра» є свідченням запізнення реакції колективного розуму людства на процеси глобальної екологічної катастрофи, що так стрімко розвиваються, та ведуть до старої моделі – моделі антропогенної катастрофи та технокартичного вектору освіти. Подолати вказані асиметрії можливо на основі розвитку освіти та науки та формування філософської культури, в основі якої відповідне відношення до природи, перехід до соціоприродної чи ноосферної еволюції («знанневої»), в основі якого випереджаючий розвиток якостей людини, якостей суспільного інтелекту і якостей освітянських систем у суспільстві, - відмічає А.Суббето [1].

Філософська культура вчителя виступає як потужний засіб подолання відхилень від моделі розвитку особистості сталого розвитку, засадничими основами якого виступає формування цінностей та норм толерантного ставлення до інших, розвиток критичного мислення, формування такої моделі освіти, яка б забезпечила підготовку людини до життя у нинішньому і майбутньому поколіннях. Проте висловимо і свою точку зору на поняття «сталість».

Суперечлива єдність сталості і змінності у тому, що, володіючи певною специфікою той чи інший об'єкт включає у свій зміст процес змін, тобто сталість пов'язана зі змінами і часто з кардинальними, що порушують цю сталість (рівновагу) [7].

Концептуалізація філософської культури вчителя як фактор сталого соціального розвитку представляє собою: 1) необхідну трансформацію соціальних цінностей філософської культури як такої, що приводить в єдине гармонійне ціле на рівні екзистенційно-персоналістичного виявлення цінностей сталого розвитку і персоніфікації загальнолюдської культури; 2) актуалізацію духовних цінностей, закладених в основі сталого розвитку, перетворення індивіда на соціального і суб'єкта педагогічного процесу; 3) це моральне удосконалення якостей людини, які формуються філософською культурою і представляють морально розвинену особистість, підготовлену до активного і творчого життя, в якому проявляються сутнісні сили та виявляється його іманентна сутність; 4) філософська культура як основа формування сталої особистості розкриває душевні таємниці молодої людини і гармонізує соціальний простір її буття, формує моральну культуру, культуру «душі» особистості; 5) філософська культура вчителя направлена на подолання деструктивних процесів особистості та моделі технократичної освіти. А.Кравченко у зв'язку з цим зазначає: «Амбівалентність людського буття в сучасних умовах породжує нестійке (нестабільне) відношення до світу» [с. 290]. Тому тільки освічене інтелегентне товариство може привести до ноосферної моделі освіти як моделі освіти сталого розвитку.

Філософська культура вчителя як фактор сталого розвитку покликана допомогти сформувати філософську культуру, завдяки якій молода людина може успішно діяти у соціальному середовищі, набувати навички, вміння, здібності, поведінські паттерни, необхідні до використання професійних вмінь, що особливо важливо в умовах невизначеності соціокультурного спілкування та діяльності.

Не випадково саме філософська культура вчителя знайшла своє відображення в освітньо-педагогічній діяльності на протязі поколінь та передачі найкращих традицій і відіграла роль своєрідного каталізатора соціальних процесів, виступила транслятором передачі культурних зразків і механізмом удосконалення духовного життя народу. На протязі свого культурогенезису вітчизняна філософська культура вчителя акумулювала передові культурні норми і принципи, традиції і правила, зразки і стереотипи, традиції і звичаї, які діяли у суспільстві на протязі історії суспільного розвитку і сприяли подоланню кризових форм буття [8].

Вся багатоманітність філософської культури вчителя змінювалася у проблемному полі соціального світу нації, який з часом трансформувався і корелювався з ідеалами просвітництва, гуманізму, диференціацією наук, прогресом суспільства, розвитком когнітивних моделей педагогічного процесу. Філософська культура вчителя слугувала і слугує джерелом людської високоморальної культури, опредмеченим результатом людської діяльності. Філософська культура вчителя як фактор сталого соціального розвитку

суспільства виступає комплексною системою, яка намагається знайти відповіді на самі найгостріші проблеми сучасності, особливо у молодіжному середовищі, щоб не тільки брати участь у приборканні зовнішньої природи... а приборкати природу в собі» [9].

Особлива увага в контексті освіти для сталого розвитку повинна надаватися комплексному вирішенню екологічних, соціальних, культурних, економічних проблем, вирішувати складні проблеми сучасності, які можуть бути практично використані для подальшої життєдіяльності індивіда. У цьому сенсі доповідь Брундтланд слугує прикладом аналізу як груп індивідуальних явищ, так і різних проблематичних точок взаємозалежності. Останнім часом виникла ціла група криз – енергетична, криза розвитку, криза оточуючого середовища, криза особистості, економічні та екологічні проблеми. Екологічні загрози і ризики є прямим наслідком господарської (технократичної освіти) діяльності, яка приводить до несталого розвитку, збільшення напруги, яка породжує екологічні та інші кризи [10].

У відповідь на загальну загрозу для всіх верств населення і була сформована концепція сталого розвитку, яка, на відміну від інших концепцій, привела до вирішення глобальних екологічних проблем і включає у свій зміст інтеграцію екологічного, соціального, культурного, духовного, екологічного вимірів сталого розвитку. На протязі тисячоліть порівнювалися соціальні, історичні, культурні, політичні способи упорядкування дійсності, змінювався культурогенезис цивілізацій, який залежав від соціоприродних умов та впливав на діяльність суб'єктів, яка слугує вираженням соціального ідеалу та сприяє становленню сталого розвитку.

Як свідчить науковий аналіз, сутність феномена філософської культури вчителя як фактора сталого соціального розвитку суспільства в європейській філософії включає три компоненти, що виступають «специфічною ентелехією» цих змін: 1) світоглядний - форми взаємовідносин у суспільстві, що сприяють світоглядному формуванню особистісної культури у вигляді норм, ідей, установок сталого розвитку особистості; 2) методологічний – наукові ідеї, принципи сталого розвитку про упорядкування соціального світу (вчення про методи сталого розвитку); 3) діяльнісний, що реалізується на практиці у вигляді того потенціалу особистості, що детермінується світоглядом і методологією сталого розвитку сучасного світу і виокремлюється у процесі творчого, продуктивного освоєння світу. Модель повноцінного сталого розвитку особистості вимагає і сталого розвитку освіти, що базується на подальшому поступальному розвитку людської цивілізації, її антропо-і соціогенезису. Нелінійний розвиток світу потребує освоєння наукових основ розвитку цілісності історії, теоретичних знань, ерудиції, професійних якостей вчителя, досвіду його педагогічної роботи, щоб досягнути динаміку соціально-культурних та економічних трансформацій. На філософську культуру вчителя впливають умови розвитку соціального світу, інформованість вчителя, тип освітньої програми. До філософської культури вчителя як фактора сталого розвитку деякі дослідники відносять епістемологічні, культурологічні, методологічні цінності, які складають основу філософсько-культурологічного світопорядку, а також

пошуки цінностей виходу цивілізації з кризи, подолання ризиків, які загрожують як особистості, так і цивілізації,- зазначає Е.Гідденс [с. 101-122]. Філософська культура вчителя як фактор сталого соціального розвитку суспільства представляє собою здатність оволодіння досвідом філософського осмислення дійсності і пов'язана з виходом зі «світу симулякрів» до культивування дійсної рефлексії відносин світу і соціуму, світу людини та інших людей.

Вивчаючи етапи розвитку філософської культури в контексті перманентних трансформацій соціокультурного буття, ми зробили висновок про перехід суспільства від індустріального до «суспільства знань» з необхідністю вимагає формування філософського типу інформаційної культури і нового типу особистості – інформаційної (навіть віртуальної). Саме процеси суспільства знань вимагають, щоб вчитель подивився на світ іншими очима, який потребує комп'ютерної грамотності, змін мислення у сторону інтелектуально-креативної думки і свідомості.

Складовими компонентами філософської культури вчителя, що сприяє сталому розвитку соціального соціуму, є світоглядна культура, методологічна культура, дослідницька культура, культура мислення, культура організації праці, інформаційна культура, які є умовами успішної адаптації людини до умов інформаційної цивілізації. Процеси інформатизації вимагають, щоб людина подивилася на соціальний світ іншими очима, що вимагає формування нового образу сталого соціуму та використання його соціокультурного потенціалу. Вживаючи поняття соціокультурного потенціалу, ми перш за все вказуємо на те, якими ресурсами, резервами й можливостями володіло, володіє та буде володіти суспільство, цінністю і метою якого є активна трансформація соціального просторово-часового континууму [10]. Продовжуючи свою думку, він конкретизує: «Іншими словами, соціокультурний потенціал – це інтелектуальний конструкт, в рамках якого цивілізаційний поступ людства репрезентується як процес, що зберігає свою цілісність, системність, структурованість та спрямованість у майбутнє».

Мета філософської культури як головного фактора сталого соціального розвитку, що включає в себе величезний соціокультурний потенціал суспільства, - навчити молодих людей орієнтуватися у складних переплетіннях об'єктивної дійсності, виробляти своє відношення до ціннісного поля, осмислювати концептуальну парадигму пояснення світу та слугувати засобом компенсації «пустоти самості». В контекстах цих міркувань слід відмітити, що філософська культура вчителя трансформується і може сприяти прискоренню трансформаційних процесів, які потребують сталого соціального розвитку та адаптації людини до нового типу соціуму. У сучасному суспільстві виник ряд загроз, що перешкоджають сталому розвитку: інтелектуальна і моральна деградація особистості; розрив поколінь у науці, освіті, сфері високих технологій; біологічні і психологічні зміни у свідомості молодої людини, пов'язаної з використанням віртуальної реальності; проблеми масової людини, що існує в масовому споживацькому суспільстві; криза технократичної моделі освіти, яка привела до появи цілої сукупності глобальних проблем.

Динаміка сучасних соціо-культурних перетворень та економічних

потребує організації того простору, в якому культивуються порядок, стабільність, організованість, відповідальність, безпека, гарантії життя, права людини. Вирішення проблем сталості інформаційного суспільства пов'язані з аналізом інститутів, що мають стабільний вектор розвитку, а також політичних та освітніх ініціатив, що забезпечують культурну і соціальну політику розвитку полікультурного суспільства. Стабільність полікультурного суспільства вимагає організованих зусиль зі сторони держави, урядових і неурядових організацій, громадянського суспільства, освітніх і культурних інститутів, ЗМІ, так як полікультурне суспільство відображає несистемний, кризовий і нелінійний характер сучасного соціуму. Проблема сталого розвитку полягає у «сумісності» технологічного розвитку, розвитку природи та індивідуального розвитку особистості [11].

Даний вид соціуму детермінований кризою свідомості, появою нової людини інформаційно-комунікативного простору, посиленням соціального розшарування населення і серед школярів, включаючи, протиставлення культур, відставання у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, недостатнім рівнем сформованості філософської культури, яка могла б протистояти кризовим явищам. Основні критерії сталого соціального розвитку суспільства, на яких повинна базуватися філософська культура, включають: 1) ефективність в управлінні природокористуванням та охороною оточуючого середовища; 2) новий підхід до захисту природних систем, які сприяють збалансованому розвитку; 3) здоров'я всього населення, включаючи і молодь, що повинно забезпечуватися повною гармонією впливу людини на оточуюче середовище з його життєздатністю і продуктивністю системи; 4) подолання економічної і соціальної нерівності, збільшення добробуту і впевненості у досягненні справедливого і соціально захищеного суспільства.

Філософська культура вчителя як фактор сталого розвитку вимагає розвитку ноосферного погляду на світ, який вкорінює віру в те, що на вершині цього розвитку повинна стояти людина, яка творить світ паралельно з природою, не руйнуючи світ, створений людиною. Ми можемо констатувати, що сучасність вибудовує нові контури ціннісного «космосу», у якому філософська культура як фактор сталого розвитку займає провідне місце. Людина, яка перебуває в ситуації амбівалентного вибору можливостей, сприяє сталому розвитку і суспільства, і особистості, тому що в її основі критерії, що сприяють удосконаленню сталого розвитку: а) створення умов для гармонізації відкритих саморегульованих систем: організації, людини, середовища, суспільства; б) створення умов для реалізації творчого потенціалу кожною людиною незалежно від свідомості з метою виявлення вектора ноосферного сталого розвитку; в) прагнення нової економіки (неоекономіки) захистити людину від ризиків. В умовах інформаційного суспільства людина вступає у життя при зверхшвидкій плинності оточуючого середовища – техніки, технології, інформації, міжлюдських відносин, тому людина вступає в інноваційний тип прогресу. А.Лазаревич вважає: «Формулою прогресу людства виступає мета-цивілізація, що базується на планетарній синергії, що є передумовою вільного розвитку, багатоманітності та «квітучої складності» культур» [с.506].

На нашу думку, сталий розвиток може проявлятися в майбутньому, якщо відбудуться відповідні трансформації в сучасному суспільстві. У системі ноосферного розвитку сталий розвиток розглядається як рівновага світу, проте ця рівновага світу порушена до крайньої межі, яка породила першу фазу глобальної екологічної катастрофи. Духовні устремління йдуть у розріз з матеріальними споживацькими устремліннями. Дух людини настільки відхилився від рівноваги, що кожний крок у сторону від рівноваги приносить нову хвилю руйнації соціального організму, мета якого – збереження основ людського життєзабезпечення на планеті Земля і збереження еволюційного прогресу у системі «людина-ноосфера-біосфера-планетрана система». Філософська культура вчителя моделі сталого соціального розвитку визначає як головний критерій моральність людини у досягненні рівноваги світу, тобто повинні сформуватися певні критерії морального розвитку, а саме гомеостаз моральності. Сталий розвиток – це радикальний підхід, в контексті якого концепцію сталого розвитку відрізняє критицизм. Брундтланд відмічає про майбутню загрозу для всього людства екологічних проблем з кумулятивним ростом і концентрацією забруднення оточуючого середовища, голодом, соціальними несправедливостями і демографічним вибухом. У Порядку денному ХХІ ст. відмічається, що сьогоденне зростаюча несправедливість та прогресуюче розрушення екосистем стоїть в центрі уваги з метою подолання цих несправедливостей та глибоких радикальних структурних змін. Дане визначення критикується за непослідовність і антропоцентризм, недооцінку проблеми біосферної рівноваги, так як необхідно перенести акценти з кількісних на якісні параметри розвитку, враховуючи взаємозв'язок між людиною, природою і суспільством [12].

Досягнення екологічної (біосферної) сталості потребує економічного сталого розвитку. Економіка вважається сталою при умовах мінімізації витрачання ресурсів, необхідних для збереження оточуючого середовища в стійкому стані. Стихійні ринкові сили, будучи дійовим фактором розвитку, одночасно зумовлюють нестійкість в економіці, суспільстві, що є очевидним в системі „людина-природа”. Ринок не здатний свідомо враховувати екологічні і соціальні витрати економічного росту, а суспільство повинно встановлювати екологічні і етичні межі експансії ринкової системи, не допускаючи, щоб вони визначалися самим ринком. Мова йде про формування ноосферної філософської культури для забезпечення безпеки нинішнього і майбутнього поколінь, в основі якої здатність формувати моральні принципи, необхідні для виживання всієї цивілізації. Філософська культура відображає потоки радикальних якісних змін у перетворенні свідомості людини, пов'язаних з: а) зростаючою системністю «світу буття людини»; 2) появою високих темпів інноваційних змін у соціумі та економіці («світ змін») та необхідністю формування інноваційної людини; 3) інтелектуалізацією виробничих сил, зростаючою витребуваністю когнітивістики та витребуваністю творчості людини; 4) появою «економіки якості» у всіх процесах суспільного відтворення; 5) «людською революцією», яка виражає необхідність приведення у відповідність системності внутрішнього світу людини зростаючій системності його буття; 7) освітянською революцією,

зверненої на формування всебічно розвинутої, гармонійно-цілісної людини. Філософська культура особистості – це головний механізм відтворення якостей суспільного інтелекту і примноження інтелектуальних ресурсів суспільства, що є головними критеріями сталого розвитку.

Субстанцією освіти сталого розвитку слугують знання. Соціальний кругообіг інтелекту є рух знань, включаючи цінності і духовно-моральні норми від «індивідуального інтелекту» до «соціально-групового» (колективного) – і від нього до «суспільного інтелекту». На заключній стадії формування філософської культури здійснюється відтворення нового знання і передача цих знань у соціум. Головними функціями суспільного інтелекту є функція управління майбутнім, прогнозування, проектування, формування нових цінностей і суспільного ідеалу, визначення суспільно необхідних потреб, суспільне цілепокладання, соціальна творчість. Категорія «суспільного інтелекту» є категорією неklasичної, ноосфероорієнтованої філософської культури, яка по-новому вимагає подивися на суспільство як систему, що має гомеостатичні механізми, орієнтовані на підтримку систем життєзабезпечення у певних межах. Суспільно-необхідні потреби – це відображення цих меж і порушення меж у ринковому суспільстві – це одне з джерел зростаючої загрози екологічної загибелі людства вже у ХХІ столітті. Ноосферні критерії філософської культури визначають перехід на планово-ринковий шлях розвитку, критерієм якого є соціоприродна еволюція людства на основі суспільного інтелекту і розвитку освітянського суспільства. Розвиток ноосферної функції освіти є критерієм стійкого розвитку всієї цивілізації [13].

Отже, поворот до ноосферної освіти – це головний імператив екобезпечного розвитку України у ХХІ столітті, філософська культура якого повинна врятувати Україну і весь світ від екологічної катастрофи. Ноосферна філософська культура вчителя - це синтез наук, в основі яких морально-духовна система, а також ноосферна модель майбутнього людства у вигляді соціоприродної еволюції на основі суспільного інтелекту та освітянського суспільства. Ноосферна людина – це людина, яка несе у собі родову функцію «бути вчителем», тобто творити у собі людину і творити людину в інших, це формування образу ноосферного вчителя, здатного формувати ноосферну культуру майбутнього. Вища школа повинна формувати ноосферну людину по типу мислення, культури, здатності до інноваційної діяльності, готової змінюватися і упроваджувати нові інформаційно-інноваційні технології, здатної жити і працювати у ноосферному середовищі і формувати ноосферну філософську культуру. Отже, головний шлях досягнення сталого розвитку – це розвиток ноосферної освіти, розвиток ноосферної людини і ноосферної форми управління. А це означає, що ноосферні компетенції повинні розкриватися у ході формування філософської культури у вигляді класифікаційної «піраміди» універсальних компетенцій, формування яких повинно розпочинатися з дошкільної системи освіти і пронизувати всю систему безперервної освіти, яка виступає як вищий імператив ноосферного, чи сталого розвитку України.

Сталий чи ноосферний розвиток можливий лише тоді, коли виконуються вимоги закону випереджаючого розвитку якостей людини, якостей суспільного

інтелекту і якостей освітянських систем у суспільстві. Тому в основі філософської культури сталого розвитку - сукупний інтелект суспільства, головним критерієм якого є якість управління безпечним теперішнім та майбутнім розвитком. Філософська культура вчителя як механізм утвердження сталого розвитку включає зворотний зв'язок та єдність науки, культури та освіти. Ноосферна функція освіти є критерієм і механізмом відтворення якості суспільного інтелекту, націленого на сталий розвиток суспільства і особистості. Саме тому сьогодні слід формувати філософську модель освіти сталого розвитку, що продукує глобальну свідомість і мислення, яке б випереджало буття і направляло його по раціональній траєкторії виживання, - від технократичної моделі освіти, що переживає кризу, - до ноосферного типу освіти, в основі якої імперативи розуму, моралі і справедливості. Мова йде про глобальну ноосферну освіту, яка розпочинаються з необхідності переходу суспільства до сталого розвитку, що розвивається в контексті двох напрямків: 1) науково-технологічному; 2) науково-освітянському [14].

Майбутня ноосферна освіта сталого розвитку формується як випереджаючий освітянський процес, націлений на розвиток ноосферного інтелекту нації, про який мріяв ще В.Вернадський. Нинішня технократична освіта поки що не здатна вирішувати глобальні проблеми людства і не задовольняє в необхідній мірі відповідні потреби суспільства, здатні вивести людство з антропологічної кризи. В результаті повинна бути сформована інноваційно-випереджаюча модель ноосферної освіти, націленої на досягнення цілей сталого розвитку. Перша функція освіти для сталого розвитку має сформуватися як функція антропоцентричної, чи неогуманістичної освіти з її людиноцентричною сутністю та соціальним гуманізмом, вибором оптимальних шляхів вирішення глобальних проблем. Друга функція – біосфероцентрична – акцентує увагу на збереженні біосфери, природи (Землі і Космосу), забезпеченні благоприємних екологічних умов і вирішення глобальних проблем сучасності. Реалізація функцій сталого розвитку випереджаючого освітянського процесу повинна привести до трансформації традиційних функцій освіти - переходу від освіти як репродуктивного мислення технократичної освіти до освіти як ноосферного мислення, що буде сприяти виведенню освіти на якісно новий рівень.

Висновки

Ідея В.Вернадського про необхідність створення ноосфери у глобальному масштабі є стратегією переходу на нову модель постіндустріальної освіти з її інноваційним розвитком, націленим на подолання руйнівних тенденцій голого споживацтва, кризи технократичної освіти з її нарощуванням будь-якою ціною прикладних досліджень технічного розвитку. Освіта для стійкого розвитку – це головний мегатренд освіти XXI століття, в основі якої формування культури стійкого розвитку, перехід від «трансляційно-знанневого» до «інформаційно-еволюційного» бачення суспільства у широкому сенсі як соціоприродного процесу руху інформації від суспільства і природи до людини. У результаті цього соціоприродного процесу освоєння інформації людина збільшує своє інформаційно-інтелектуальне бачення змісту освіти, людина прогресивно

розвивається завдяки випереджаючій освіті і разом з тим має здатність самозберігатися у якості самодостатнього елементу суспільства і природи. Таке «соціоприродно-інформаційне» бачення освіти відповідає як концепції глобального еволюціонізму, так і соціоприродним концепціям еволюції у формі сталого розвитку і ноосферогенезису [15].

Список використаних джерел

1. Будущее, которого мы хотим: цели развития тысячелетия. Цели устойчивого развития в рамках проекта «Ускорение прогресса в достижении Целей развития тысячелетия в Украине (Acceleration of MDGs progress in Ukraine).» - Киев: Программы Развития ООН в Украине. -2012. - 11 с.
2. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. - М. : Айрис-Пресс, 2003. - 576 с.
3. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский. - М. : 1991. - 271 с.
4. Воловик В.І. Філософія педагогіки. Монографія / В. І. Воловик. – Запоріжжя : Просвіта, 2004. – 140 с.
5. Дударева І. В. Соціальний та соціетальний капітали сталого розвитку суспільства / І. В. Дударева // Сталій розвиток суспільства: Запорізький регіональний досвід: монографія [укладачі: Лепський М. А., Дударева І. В.]; за заг. ред. М. А. Лепського. – Запоріжжя: КСК - Альянс, 2015. – С. 38-47.
6. Лазаревич А. А. Становление информационного общества: коммуникационно-эпистемологические и культурно-цивилизационные основания / А. А. Лазаревич; науч. ред. И. Я. Леваяш. - Минск : Беларуская навука, 2015. - 537 с.
7. Македонська С. І. Генеза проблеми філософської культури вчителя / С.І.Македонська // Культурологічний вісник. - 2012.- № 28.- С.191-197.
8. Македонська С. І. Сучасна культура як фактор соціального розвитку / С.І. Македонська / Культурологічний вісник. 2012.- №30.- С.211-216.
9. Македонська С. І. Генетичні причинно-наслідкові зв'язки феномена філософської культури вчителя: теоретико – методологічний контекст / С.І. Македонська // Гілея: науковий вісник : [зб. наук. пр.] - К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2014. – Вип. 89.- С.363-368.
10. Македонська С. І. Культура вчителя як багатоелементна система / С.І.Македонська // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, - 2014. - Вип. 58. – С.136-147.
11. Македонская С. И. Философская культура учителя как фактор устойчивого социального развития / С.Македонская // International scientific-practical conference «Theory and practice : problems and prospects» Tarptautinė mokslinė – praktinė konferencija mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos konferencijos tezių rinkinys 2016 m. balandžio 21-22 d.- KAUNAS, 2016. - с.66.
12. Социально-экономический потенциал устойчивого развития : Учебник / Под ред. проф. Л.Г.Мельник (Украина) и проф. Л.Ханса (Бельгия). – Сумы. – ИТД : “Университетская книга”, 2007. – 1120 с.
13. Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів: монографія [Воловик В. І., Лепський М. А., Гугнін Е. А. та ін.] ; за заг. ред. М. А. Лепського. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012.- 428 с.
14. Суббето А. И. Ноосферизм. Том первый. Введение в ноосферизм / А. И. Суббето. - СПб : «Астерион», 2001. - 538 с.
15. Україна: Цілі розвитку тисячоліття 2000+5: матеріали ювілейної 60-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН / підг. за сприяння ПРООН.- К.: 2005.- 44 с.

REFERENCES

1. *Budušee, ktorogo my hotim: celi razvyitiâ tysâçeletiâ. Celi ustojčivogo development in the framework of the project "dostiženii in progresssa Uskorenie Celej development tysâçeletiâ in*

Ukraine (Acceleration of progress MDGs in Ukraine). -Kyiv: Prgrammy for development of the UNITED NATIONS in Ukraine. -2012. -11 с.

2. Vernadskij V. I. *Biosfera s noosferoа /V.I. Vernadskij.- M. : Ajris-press, 2003.- 576 p.*
3. Vernadskij V. I. *Technical mysl' as planetarnoe āvlenie / V. I. Vernadskij. - M. : 1991-271 p.*
4. Volovik V.I. *Philosophy of education. Monograph / V.I. Volovik. - Zaporozhe: Education, 2004. – 140 p.*
5. Dudareva I. V. *Social and sociētal'nij capital of sustainable development society / I. Dudareva // Sustainable development society: the Zaporizhzhya regional expertise: monograph [compiled by : Leps'kij M. A., Dudareva I. V. and.]; for the floor. Ed. M. A. Leps'kogo. – Zaporizhzhya : KCK-Alliance 2015. P. 38-47.*
6. Lazarevich A. A. *Formation of information society: communications and epistemological and cultural-civilizational Foundation / A. A. Lazarevich; researcher. Ed. I. Ya. Levāš.- Minsk : Belaruskaya navuka, 2015. – 537 s.*
7. Makedonskaia S. I. *Human problems of philosophical culture teacher / S. Macedonskaia //Cultural bulletin-2012.- P. 191-197.*
8. Makedonskaia S. I. *Modern culture yak factor social rozvitku // Kul'turologičnij Bulletin / S. Ī. Makedonskaia.- 2012.- No. 30.-P. 211-216.*
9. Makedonskaia S. I. *Genetičnì cause-naslidkovì zv'āzki filososfs'koī včitelā contest phenomenon: theoretical-metodologičnij context / S.I. Macedonskaia // Gileā : Research Bulletin : [GS. Sciences. OL.] -K. : Publishing House of SCIENCE LLC NVP ", " BELIEVE ", 2014. Is the Issue. 89. - P.363-368.*
10. Makedonskaia S. I. *The culture of the teacher as bagatoelementna system / S.Ī. Makedonskaia // Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy: [GS Sciences etc.]. – Zaporozhye : publishing ZDIA-2014.-Issue. 58 .- p. 136-147.*
11. Makedonskaia S. I. *Philosophical culture teachers as a factor of sustainable social development / S. Macedonskaia C.Македонская // International scientific-practical conference «Theory and practice: problems and prospects» Tarptautinē mokslinē – praktinē konferencija mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos konferencijos tezių rinkinys 2016 m. balandžio 21-22 d. - KAUNAS, 2016.- P. 66.*
12. *Social'no-ēkonomičeskij potencial ustojčivogo development: Tutorial / edited. Prof. L. G. Melnik (Ukraine) and Prof. L. Hans (Belgium). -St.petersburg. -ETC: "Undergraduate", 2007. – 1120 s.*
13. *Strategic forecasting political situations and processes: monograph [V.I Volovik., M.A Leps'kij, E.A. Gugnin., etc.]; for the floor. Ed. M. A. Leps'kogo/ - Zaporozhye : the ZNU, 2012. – 428 p.*
14. Subbeto A. I. *Noosferizm. Volume maps. See in noosferizm /A. I. Subbeto-St. Petersburg : "Asterion" COGENERATION PLANTS», 2001. - 538 s.*
15. *Ukraine: development tisāčorlittā 2000 + 5: Jubilee 60-th session of the UN General Assembly / Fe. with the assistance of UNDP.-K. : 2005-44 c.*

МАКЕДОНСКАЯ С. И., соискатель кафедры социальной философии и управления,
Запорожский национальный университет (Украина, Запорожье)
E-mail: makedon_20@mail.ru

ФИЛОСОФСКАЯ КУЛЬТУРА УЧИТЕЛЯ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье представлена концептуализация философской культуры учителя как фактор устойчивого социального развития общества. С этой целью выявлены инновационные проблемы образования устойчивого развития, которые направляют и модернизируют процесс инновационного образования; исследованы критерии философской культуры учителя как фактор устойчивого развития; раскрыта сущность феномена

философкой культуры учителя как фактор устойчивого социального развития общества/

Ключевые слова: философская культура учителя, устойчивое развитие, инновационные проблемы образования, концепция устойчивого развития, ноосферное образование

MAKEDONSKAIA S. I., competitor for the department of social philosophy and management, National University of Zaporozhye (Ukraine, Zaporozhye)

E-mail: makedon_20@mail.ru

***PHILOSOPHICAL CULTURE TEACHER AS A FACTOR OF SUSTAINABLE
SOCIAL DEVELOPMENT SOCIETY***

The sex is represented by the conceptualization of philosophical culture of the teacher as a factor of sustainable social development society. To this end, revealed the innovative problem of education of sustainable development focus and modernizing the process of innovation education; examined the criteria of philosophical culture of the teacher as a factor of sustainable development; essence of the phenomenon of philosophical culture of the teacher as a factor of sustainable social development.

Keywords: *philosophical culture teachers, sustainable development, innovative educational problems, the concept of sustainable development, noosphere education.*

Стаття надійшла до редколегії 01.08.16 р.

Рекомендовано до друку 06.08.16 р.